

працювати вчителі, бо вчитель володіє Словом. Сподіваюсь, що проведена нами робота допоможе залучити молодь до вивчення історичного минулого свого народу, усвідомити свої корені, знайти моральні орієнтири в житті, виховати в собі почуття національної гідності, патріотизму. І коли молода людина на запитання: "Де найкраще місце на землі?" із впевненістю зможе сказати: "Там найкраще, де родився ти", ось тоді ви досягли своєї мети.

Як і в попередні роки існування незалежної України, так і нині, процес відродження української нації проходить у протиборстві із зневажливим становленням до культурно-історичної спадщини і традицій у різних сферах матеріальної і духовної культури народу. Небажання прийняття, а часом просто нерозуміння глобального значення культурно-історичної спадщини українського народу постає на певному ґрунті: це і демографічні, соціальні зміни в державі та суспільстві, і деформації в суспільній свідомості. Запобіганню появи в поглядах нової генерації українського народу повинна сприяти послідовна й системна робота школи, зорієнтована на формування в дітей світогляду на терені національної культурно-історичної спадщини.

1. Наш Г. Про навчання дітей рідної історії / Г. Наш // Історія України в народних думках та піснях. - К. : Веселка, 1993.

2. Треф'як Я. Методика краєзнавчої роботи в школі / Я. Треф'як // Історія в школах України. - 2002. - № 1. - С. 33-37.

3. Мисан В. О. Програма курсу "Історія рідного краю" / В. О. Мисан // Віхи століть. - 2007. - № 3-4. - С. 38-48.

ДЯЧОК Г. В.

ШКОЛА ЛЮДЯНОСТІ ТА ДОБРА (З ІСТОРІЇ КОНОТОПСЬКОЇ ЗОШ № 11)

Історія будь-якої школи - це літопис славних справ тих людей, хто стояв у її витоків, хто сприяв її становленню і розвитку, хто своєю подвижницькою працею зміцнював її матеріальну базу, хто сів "розумне, добре, вічне" в душах вихованців.

Історія Конотопської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 11 своїм корінням сягає далекого 1912 року. Саме тоді розпочала свою роботу приватна жіноча гімназія Олени Галактіонівни Журід, яка й стала початком згаданого освітнього закладу. У архівних документах краєзнавчого музею м. Конотоп під рубрикою "Освіта Конотопа в ХІХ-ХХ століттях" читаємо: "На початку ХХ століття в районні залізничні поміщицю Журід була заснована жіноча гімназія, де навчалось 48 учениць. Не мала бібліотеки".

Гімназія була розташована у власному будинку дворян Журід по вулиці Межовій (нині Ватутіна), збудованому Василем Єремійовичем Риндіним,

братом Дар'ї Єреміївни, матері Олени Галактіонівни. Рід Риндіних, знаменитих крелевецьких ткачів, був широко відомим не тільки в цьому регіоні, а й далеко за його межами.

Наступного, 1913 року, Жіноча гімназія здійснювала навчання в інших будівлях дворян Журід, розташованих по вул. Вокзальній (нині Свободи). Освіту в ній могли здобувати лише діти із заможних родин, оскільки навчання було платним. обов'язковими предметами тут були: Закон Божий, російська, латинська, німецька, французька мови, математика, географія, законодавство, філософія, малювання, рукоділля, чистопописання.

У гімназії викладала плеяда талановитих педагогів: сестри О. Г. Журід - Ганна Галактіонівна (російська мова) та Зінаїда Галактіонівна (класна дама), З. Зубрікова (класна дама), О. І. Любоградова (математика), Я. М. Любоградов (географія), Л. В. Коробко (малювання), Є. К. Фальк (німецька мова), В. І. Осіпчук, Є. Г. Яскович, О. Н. Бочарова, протоієрей І. Л. Лажнюков, священник П. А. Кубинський та інші.

Навчання тривало 8 років. Протягом цього часу гімназистки отримували ґрунтовні знання, які відкривали перед ними великі можливості щодо майбутнього працевлаштування: учителями початкових класів або гувернантками в заможних родинах.

Досить швидко гімназія стала одним із найпрестижніших навчальних закладів міста. Архівні документи дають можливість побачити значне зростання кількості її вихованок уже протягом перших двох років: якщо в 1912 році в гімназії навчалось лише 48 учениць, то в 1913 р. їх кількість зросла до 220.

Навчання здійснювалося за авторською програмою, розробленою О. Г. Журід. Не маючи власних дітей, вона всю свою любов віддала вихованню чужих. Її педагогічний стиль поєднував вимогливість і турботливість, рафінований аристократизм, педантичність і душевну щедрість, широту душі. У навчальному закладі існував культ знань. Вихованкам прищеплювалися гарні манери, уміння гідно поводитися у світському товаристві. Окрім балів, які відображали якість знань з освітніх предметів, їм виставлялися щотижневі бали за поведінку, увагу і старанність. На думку упорядників гімназії, саме ці якості були найважливішими при визначенні ступеня сформованості особистості й повинні були допомогти дівчатам у майбутньому зайняти достойне місце в суспільстві.

Підбір предметів, стиль поведінки, зовнішній вигляд - словом, кожна дрібничка в організації гімназійного навчання була глибоко продумана, своєчасна й працювала на кінцевий результат: підбір освітніх предметів розширював кругозір, стиль поведінки між викладачами й вихованцями визначав стиль подальшого життя, зовнішній вигляд формував естетичний смак, сприяв гармонізації особистості. обов'язковим атрибутом гімназії була шкільна форма: сукня темно-синього кольору, білий або чорний фартушок залежно від обставин, капелюшок з гербом дворян Журід. Вишукана, елегантна, вона надавала гімназисткам шляхетного вигляду.

Зразком гарних манер для дівчаток, справжнім еталоном, гідним наслідування, була засновниця гімназії та її незмінна директриса з 1912 по 1920 рр. О. Г. Журід. Чарівна, вишукано вдягнена, завжди стримана, шляхетна у

всьому, вона задавала певний тон, установлювала ту планку, нижче якої не можна було опускатися, бо це було б ознакою поганого "тону".

Зусиллями Олени Галактіонівни, а також усього педагогічного колективу в гімназії була створена особлива творча атмосфера, яка сприяла всебічному розвитку особистості.

Організація навчального процесу відрізнялася від сучасної. Навчальний рік починався 20 серпня з молебна, а закінчувався 27 квітня, про що свідчать записи, зроблені З. Г. Журід (класною дамою) у щоденнику колишньої вихованки гімназії Зеленської Феофанії.

**Зеленська Феофанія - учениця 2-го класу
Конотопської Жіночої гімназії О. Г. Журід**

Навчальний рік поділявся на 4 чверті, по закінченні яких ученицям виставлялися бали з усіх навчальних дисциплін. У травні вихованки склали іспити. Заняття проводилися й по суботах, було 3-4 уроки. Дні, на які припадали релігійні свята, були вихідними. Щотижневе навантаження викладачів становило 12 годин, заробітна плата дорівнювала 125 рублям.

Гімназія Журід проіснувала до 1920 року, а на її базі розпочала свою роботу єдина трудова неповна школа № 9, директором якої було призначено О. В. Мотирного.

У 1922 р. єдина трудова неповна школа № 9 отримала новий порядковий номер 30.

З 1931 року на базі школи почала свою роботу вечірня школа, яка давала можливість дорослому населенню отримати освіту без відриву від виробництва.

У червні 1936 року в історії школи відбулися значні зміни. У зв'язку з

тяжким матеріальним станом, бідністю Постановою ЦВК і РНК СРСР вона була передана на баланс Дирекції шляхів сполучень. Змінилися її порядковий номер і статус. Вона стала називатися школою № 51 станції Конотоп Московсько-Київської залізниці. Директором її було призначено Фіноту Петра Васильовича. Він обіймав цю посаду з 1936 по 1939 рік, а з 1939 по 1941 рік його змінила Скубіліна Ксенія Василівна. З архівних документів стало відомо, що Ксенія Василівна походила з дуже багатой родини, яка у 1922 році була розкуркулена, але ідеологічні міркування не завадили їй чесно й самовіддано працювати на ниві освіти в радянській школі. На посаді заступника директора перебував Копченко Олексій Тимофійович.

У книгу пам'яті нашої школи вписане ім'я Панова Олексія Борисовича, який у майбутньому став льотчиком, Героєм Радянського Союзу. З 1924 по 1931 р. Олексій Борисович навчався в школі № 30, а після зміни її порядкового номера в школі № 51.

Під час окупації здійснювалися спроби поновити навчання, проте це вдалося зробити лише на короткий термін, один-два місяці. Труш О. В., якій довелося пережити важкі роки окупації, згадувала, що заняття в школі здійснювалися за старими букварями, у яких були попередньо заклеєні деякі тексти і ілюстрації, що містили інформацію про радянський спосіб життя.

Приміщення школи німці використовували для власних потреб: по вулиці Межовій розмістили конюшню, по Вокзальній - комендатуру. Частина нерухомості була повернута колишнім її власникам, дворянам Журід. Це була спроба залучити їх до співпраці, але вона виявилася невдалою. На території шкільного двору німці вирили бліндаж, вирубали половину чудового саду.

Згодом їм удалося, використовуючи методи залякування і приниження, поновити заняття в школі. На базі нашої школи з 1942 по 1943 рр. діяли сільськогосподарські курси, які організував Копченко Олексій Тимофійович. На них навчалося 16 учнів. Це дало їм можливість уникнути відправки на примусові роботи до Німеччини. Викладання на курсах велося українською мовою. Загалом у місті в роки окупації працювало 4 народні школи, у яких навчалося 160 учнів.

У вересні 1943 року місто було звільнено від німецько-фашистських загарбників. А вже в жовтні розпочалися заняття в школі. У колишніх будівлях дворян Журід, розташованих по вулиці Ватутіна, розпочала роботу початкова школа № 36 станції Конотоп Московсько-Київської залізниці. Директором було призначено Портяного Михайла Савелійовича. Цю посаду він обіймав з 1943 по 1951 рр. Після смерті Михайла Савелійовича його місце посіла Портяна Марія Іванівна.

1943 року відновила свою роботу і школа № 51 станції Конотоп Московсько-Київської залізниці. Навчання учнів проходило в трьох будівлях по вулиці Свободи. Керівником навчального закладу була призначена Масютіна Лідія Василівна, прекрасний організатор і талановитий педагог. Її заступником була Бобрик Клавдія Михайлівна.

Коли в 1944 році в Радянському Союзі було запроваджено роздільне

навчання учнів, школа по вулиці Свободи стала чоловічою під № 51 ст. Конотоп. Її очолив Хондожко Терентій Тимофійович. Жіноча школа, керована Масютіною Л. В., проводила заняття в будівлі по вулиці Клубній (школа № 41).

У 1947 році школа № 51 з усім його штатом учнів і вчителів перейшла на навчання до приміщення нинішньої школи № 12, де до цього часу працював військовий шпиталь, а у звільнених приміщеннях розпочали навчання вихованки жіночої школи.

Визначною подією в історії становлення та розвитку школи № 41 було надання їй почесного права носити ім'я Героя Радянського Союзу Зої Космодем'янської.

У повоєнні роки відновили свою діяльність піонерська та комсомольська організації. Обов'язковою стала шкільна форма. За значні успіхи в навчанні кращі учні нагороджувалися Золотими та Срібними медалями. З 1951 року учням почали видавати атестати зрілості, а з 1954 р. введено змішане навчання хлопців та дівчат.

Зусиллями Масютіної Л. В. школа перетворилася на один з найкращих і найпрестижніших навчальних закладів не тільки міста, а й усієї залізниці від Калуги до Києва. Вона славилася своїм хором, керівником якого був Пашковський М. С., а також духовим та струнним оркестрами.

Постановою ЦК КПРС "Про зв'язок школи з життям" від 1958 року освітній заклад був переведений на 11-річний термін навчання. Разом з атестатом зрілості учні отримували свідоцтво про здобуття основ робітничих професій.

У 1960 році заклади освіти привокзального району були передані на баланс Сумському управлінню освіти і знову відбулася їх перереєстрація під новими порядковими номерами: школа № 77 на № 11.

Фасад середньої школи № 11 м. Конотопа. 1963 р.

Анохіна Наталія Пилипівна

Директором було призначено Денисенка І. Я., методичну роботу здійснювала Бобрик К. М.

1960-1990 роки - період становлення і розвитку радянської школи. Він був надзвичайно продуктивним і цілеспрямованим, відзначеним великими резонансними справами.

У 1963 році в школі була відкрита група продовженого дня, яка повинна була вирішити проблему зайнятості дітей у післяурочний час.

1964 рік увійшов в історію школи, як час переходу на 10-річний термін навчання, а загальна кількість учителів, які працювали в школі, дорівнювала 88; учнів - наближалася до тисячі.

Держава опікувалася також підвищенням престижу професії вчителя. За подвижницьку та самовіддану працю на освітянській ниві кращі з найкращих учителів отримували урядові нагороди, відзнаки, матеріальні заохочення. Так, у 1967 році Маслакова Валентина Миколаївна, єдина у місті, була нагороджена орденом Леніна за досягнуті успіхи у справі навчання і виховання підростаючого покоління. У тому ж році Лєскова Надія Леонтіївна, учителька російської мови та літератури, була обрана депутатом обласної ради депутатів трудящих і отримала можливість безпосередньо впливати на вирішення соціально-побутових проблем колег-учителів. Директор школи Анохіна Наталія Пилипівна

була нагороджена орденом Трудового Червоного прапора. Почесного знаку "Відмінник народної освіти" були удостоєні вчителі математики Абрамова Ніна Володимирівна, учитель початкових класів Ляшенко Валентина Михайлівна, учитель фізики Ковтун Михайло Антонович.

У 70 роках у зв'язку з новими вимогами часу розпочинається "модернізація" школи: здійснюється її радіофікація, поліпшується технічне оснащення (з'являються телевізор і магнітофон), велика увага приділяється використанню ТЗН на уроках, завершується реконструкція кабінету фізики. За результатами огляду-конкурсу він був визнаний найкращим у місті (учитель Сизон Г. Д.).

Початок 80 років ХХ століття - час реформування школи, створення авторських програм і методик, активних пошуків раціональних прийомів і методів підвищення ефективності уроку. Ці тенденції спостерігаються в загальнодержавному масштабі. Школа стала основною ланкою, де проходили апробацію всі нововведення. У контексті здійснюваної реформи був введений тематичний облік знань, здійснювалася диференціація навчання, з'явилися єдині вимоги до усного і писемного мовлення, встановлювалися кваліфікаційні категорії для вчителів, створюється клас з поглибленим вивченням російської мови та літератури (Помазан У. М.).

1985 рік був по-справжньому успішним для нашої школи: за визначні успіхи, досягнуті в навчанні й вихованні підростаючого покоління, вона була нагороджена Перехідним Червоним прапором (директор Нагорний А. М.).

Плідна робота педагогічного колективу школи стала можливою завдяки творчому підходу до справ його адміністрації. За період з 1960 по 1993 рік її директорами були: Денисенко Іван Якович (1960-1970 рр.); Нікачало Павло Дмитрович (1971-1972 рр.); Анохіна Наталія Пилипівна (1973-1976 рр.); Ілюхін Олександр Олександрович (1977-1985 рр.); Нагорний Андрій Миколайович (1986-1993 рр.).

Початок 90 років став своєрідним рубежем, який відділяє одну епоху від іншої. Відійшли в небуття радянські часи, поступово втратила сенс пов'язана з ними система цінностей. Але живі ще ті люди, для яких та епоха була не лише відрізком між певними датами, а й часом, у якому вони жили, працювали, любили, одухотвореним їх індивідуальністю. Це був їх час, який для нас є лише миттю.

Праця вчителя завжди була та залишається святою, то ж сійте "добре, святе, вічне" у душах своїх вихованців.

А учням хотілося б побажати, щоб вони жили у кращі часи, не знали війни та голоду, щоб наша Україна стала їм ненькою, опорою та заступницею.